

Broedresultaten van de Roek in Limburg in het nieuwe millennium

Jacques Ummels

Roek, Born, 15 mei 2010 (K. Lemmens)

In een aantal eerder gepubliceerde artikelen is een beeld geschetst van de aantalsontwikkelingen van het roekenbestand in Limburg (Ummels, 1995; 2000). Hierin werd duidelijk dat er een langzaam herstel plaatsvond, doch dat dit niet zonder problemen is verlopen. Het onderhavige artikel geeft een overzicht van de ontwikkelingen van het broedbestand van de Roek *Corvus frugilegus* sinds 2001 en gebeurtenissen die invloed hebben gehad op de aantalsontwikkeling. Verder zal aandacht worden besteed aan de nestboomkeuze, die de laatste jaren een verandering heeft ondergaan ten opzichte van de periode vóór 2001.

Populatieontwikkeling sinds 2001

In 2001 werden in Limburg 3.830 broedparen vastgesteld, verdeeld over 55 kolonies. Sinds die tijd is dit aantal geleidelijk gegroeid tot 4.135 paren

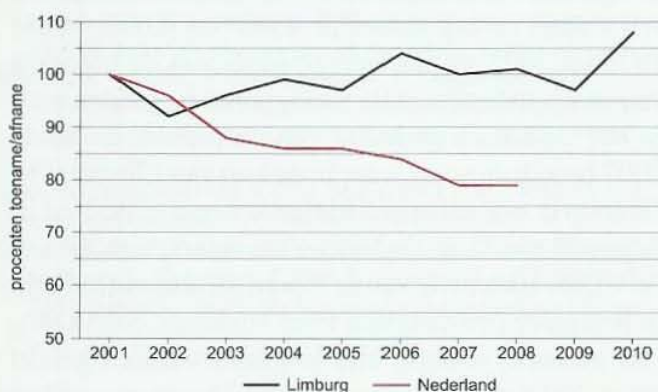
in 2010; een toename van ongeveer 8%. Ook is het aantal kolonies in het nieuwe millennium met eenderde gestegen. Wel zijn er jaren geweest dat er enige teruggang was, maar op dit moment nadert de broedpopulatie het niveau van de jaren veertig van de vorige eeuw. In die jaren was het aantal broedparen vrij stabiel en lag tussen de 4.000 en 6.000. Vanaf 1979 tot 2007 was de verspreiding van de kolonies vrij onveranderlijk. Alle vestigingen bevonden zich in het zuidelijke gedeelte van de provincie. Sinds 2007 broedt de soort weer in de kop van Limburg. In Gennep is sindsdien een kleine kolonie gevestigd in de populieren langs de Niers. Zeer waarschijnlijk zijn dit vogels afkomstig van de Noord-Brabantse kolonie in Boxmeer (mededeling Fred Hustings, SOVON). Het moment waarop alle kolonies worden geteld is tot 2001 steeds bepaald op basis van een vijftal indicatiekolonies. Deze werden tijdens de nestperiode wekelijks bezocht. Indien er bij deze kolonies

Tabel 1. Overzicht van de populatieontwikkeling en koloniegegevens van de Roek in Limburg in de periode 2001 - 2010.

jaar	aantal broedparen	aantal kolonies	gemiddelde koloniegrootte	dichtheid per km ²	stijging/daling (%) t.o.v. vorig broedseizoen
2001	3.830	55	69.64	1.73	17.5
2002	3.518	52	67.65	1.59	- 8.9
2003	3.692	60	61.53	1.67	4.7
2004	3.791	60	63.18	1.72	2.6
2005	3.724	64	58.19	1.69	- 1.8
2006	3.990	76	52.50	1.81	6.7
2007	3.824	78	49.03	1.73	- 4.3
2008	3.850	79	48.73	1.74	0.7
2009	3.701	70	52.87	1.68	- 4.0
2010	4.153	72	57.68	1.88	10.9

geen uitbreiding meer was, werden alle bekende kolonies bezocht en de nesten geteld. Vanaf 2001 is de werkwijze met de indicatiekolonies gestopt omdat duidelijk werd dat de teldatum steeds rond 22 april lag. Sindsdien worden alle broedlocaties geteld op een geschikte dag die zo dicht mogelijk bij 22 april ligt. De laatste tien jaren is dit ongeveer een week eerder geweest in verband met het vervroegd uitlopen van de bomen. Als het weer gunstig is, ontwikkelen de nestbomen zich zo snel dat het niet meer mogelijk is om alle nesten te tellen. Met name populieren, de voornaamste nestboom van de Roek in Limburg, kunnen in een week tijd volledig in het blad komen en de nesten aan het zicht onttrekken.

Tot 2001 was de toename van kolonies in Limburg bijna gelijk aan de landelijke groei. Sindsdien is tot 2008 de Limburgse stand nagenoeg gelijk gebleven, terwijl er over geheel Nederland sprake is van een afname: van ca. 64.200 geschatte broedparen in 2001 tot 51.000 in de laatste jaren (SOVON). Per regio kan dit erg verschillen. Was er in Groningen en de Achter-

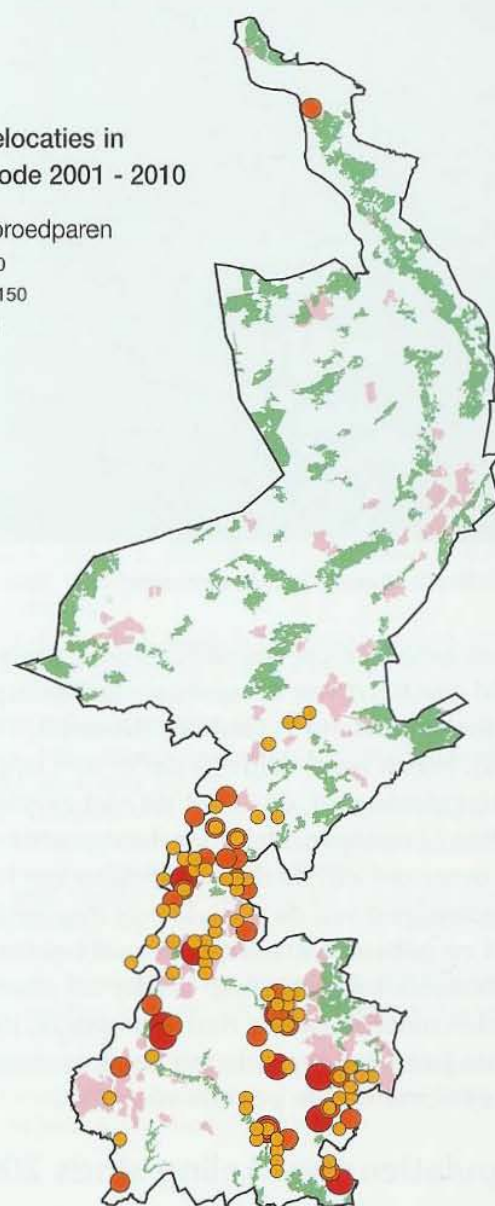

Figuur 1. Populatieontwikkeling van de Roek in Limburg en in geheel Nederland.

Kolonielocaties in de periode 2001 - 2010

Aantal broedparen

- 1 - 50
- 51 - 150
- >151

Figuur 2. Verspreiding van de broedlocaties van de Roek tussen 2001 en 2010.

hoek sprake van een toename, in de rest van het land liep de stand van de Roek als broedvogel terug.

Invloeden op de populatieontwikkeling vanaf 2001

Jacht

Vanaf 2002 is de nieuwe Flora- en Faunawet van kracht. De Roek geniet een beschermde status krachtens deze wet en Gedeputeerde Staten (GS) kan, indien er sprake is van aantoonbare schade, ontheffing verlenen ter bestrijding van de Roek. In 2002 is er door de Wild Beheer Eenheid (WBE) Voerendaal e.o. en de LLTB Gronsveld een dergelijke ontheffing aangevraagd. Door Vogelwacht Limburg is destijds protest aangetekend en een met cijfers onderbouwd rapport gestuurd naar GS met het verzoek om in het voordeel van de Roek te besluiten, hetgeen werd ingewilligd. Op dit moment zijn er drie Faunabeheereenheden (FBE) in de provincie: FBE Noord-, Midden- en Zuid-Limburg. Deze stellen elke vijf jaar een wildbeheersplan op dat onderbouwd moet zijn met ter zake doende gegevens. Deze plannen worden aan GS voorgelegd die na beoordeling al dan niet ontheffing verleent. In de periode 2005-2010 is op basis van deze plannen een jaarlijkse ontheffing verleend voor afschot van elk 50 Roeken voor de FBE's Noord- en Midden-Limburg en 150 Roeken voor FBE Zuid-Limburg. Een adequate controle op dit afschot is echter zeer moeilijk.

Kappen van nestbomen

Helaas worden er regelmatig bomen gekapt in de periode dat Roeken hun nest bouwen of wanneer ze op eieren zitten. Zo zijn in 2004 in de maand maart nagenoeg alle nestbomen gekapt van de kolonie Sweyer nabij het klooster in Simpelveld (zie foto). In maart zijn er al in veel nesten eieren en bij verstoring op dit tijdstip onderneemt een roekenpaar zelden een nieuwe poging om alsnog een nieuw nest te bouwen en een legsel groot te brengen. In Simpelveld waar jaarlijks vier broedlocaties worden bezet, liep het aantal broedparen terug van 412 in 2003 naar 362 in 2004. Alleen vogels die nog niet aan nestbouw waren begonnen of waar het nest pas in een eerste stadium was, zijn uitgeweken naar een andere kolonie in de omgeving. Ook is in maart 2004 in de gemeente Born een groot deel van de nestbomen gekapt van de kolonie langs het Julianakanaal in Graetheide. Deze activiteiten zijn gestopt nadat de Roekenwerkgroep aangifte had gedaan bij de politie.

Kappen van de nestbomen in Simpelveld in de broedperiode, 14 maart 2004 (J. Ummels)

Helaas was het kwaad toen al geschied; sindsdien is er op deze locatie niet meer gebroed.

Buiten de boomkap kunnen voorjaarsstormen flinke schade aanrichten aan zowel bomen als nesten. Tijdens een voorjaarsstorm eind maart van 2010 zijn er meer dan 100 nesten vernield van de kolonie langs de Klinkertstraat in Hoensbroek.

Verstoren van kolonies tijdens het broedseizoen

Vrijwel jaarlijks wordt er geklaagd over overlast. Het betreft dan bijna altijd kolonies die zich in de directe omgeving van bebouwing bevinden. In Heerlen zijn de nestbomen van de kolonie die langs de Koumenweg was gevestigd nagenoeg allemaal gekapt. De gemeente Heerlen wilde dit gebied inrichten als 'echte natuur'. Het kappen is doorgegaan ondanks het feit dat de Roekenwerkgroep van Vogelwacht Limburg, het IKL en mensen van politieke partijen in Heerlen hiertegen fel hebben geprotesteerd. Het kappen gebeurde weliswaar buiten het broedseizoen, maar wel met nadelige gevolgen. Bij de protesten is aangegeven dat de vogels zeer waarschijnlijk zouden gaan verhuizen naar een 150 meter verder gelegen populierenopstand, direct achter de

huizen langs de Heerlerweg in Hoensbroek. Exact dit gebeurde met als gevolg dat daar veel overlast ontstond. Omwonenden gingen op eigen initiatief pogingen ondernemen om de vogels te verjagen. Dit varieerde van ketelmuziek tot schieten met een windbuks. Zo zijn er ook enkele pogingen ondernomen om de kolonie bij het ziekenhuis in Heerlen te verjagen. Eveneens langs de Meester Beukenweg in Mechelen is veel moeite gedaan om broedende Roeken te verjagen. Deze vogels broedden eerst in populieren langs de Geul. Nadat deze gekapt waren, is de kolonie naar de Meester Beukenweg verhuisd. De bewoners hebben aan de gemeente verzocht om een plan van aanpak te maken. De uitvoering van een dergelijk verhuisplan voor de kolonie was volgens de gemeente te duur.

Vergiftiging bij de broedplaatsen

In het verleden zijn er op diverse plaatsen in de directe omgeving van kolonies grote aantallen dode Roeken gevonden (Susteren, Gulpen, Wittern en Mechelen). Het betrof steeds vogels die waren omgekomen door het eten van graan dat in parathion was gedrenkt. In de tweede helft van maart 2004 zijn er in de kolonie langs de Vullingsweg in Heerlen 24 dode vogels verzameld met verkrampde poten. Dit duidt in het algemeen op dood door vergiftiging. Vier dode dieren zijn via de Algemene Inspectie Dienst opgestuurd naar het Centraal Instituut voor Dierziekte Controle in Lelystad. Hier werd vastgesteld dat ook deze dieren waren omgekomen door parathionvergiftiging via tarwekorrels.

Ziekten

Ziekten onder Roeken zijn in Limburg nog zelden vastgesteld. Begin maart 2008 werden bij de kolonie van Vliek in Ulestraten en in de nabijheid van de kolonie langs de A2 bij de luchthaven Maastricht-Aachen Airport vele dode dieren aangetroffen. Deze lagen zowel onder de kolonie als in de graslanden in de omgeving waar de vogels hun voedsel zochten. Naar schatting betrof het ruim 200 Roeken. Bij geen enkele van deze dieren waren de poten verkrampd. Hieruit was af te leiden dat het mogelijk geen vergiftiging betrof. Vier dode dieren zijn met tussenpozen van enkele dagen opgestuurd naar het Centraal Veterinair Instituut in Wageningen. Hier werd geen vergif vastgesteld. Als conclusie werd gegeven: "De doodsoorzaak is trauma. De letsels zijn mogelijk ontstaan doordat de vogels uit de boom zijn gevallen als gevolg van verzwakking

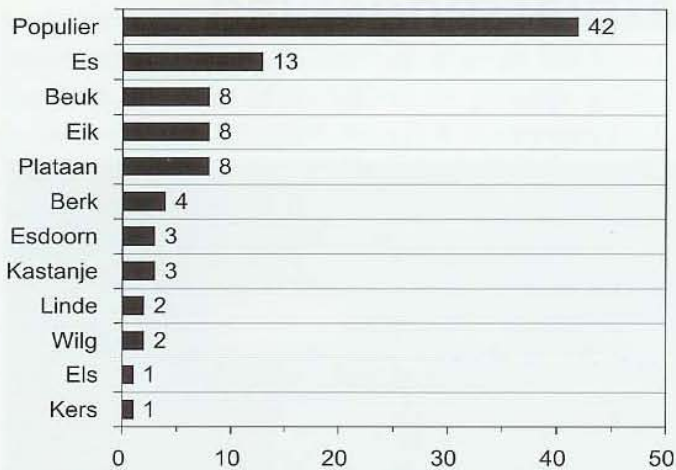

Een van de nestbomen van de kolonie bij het tankstation aan de grensovergang Bocholtz, 16 april 2010 (J. Ummels)

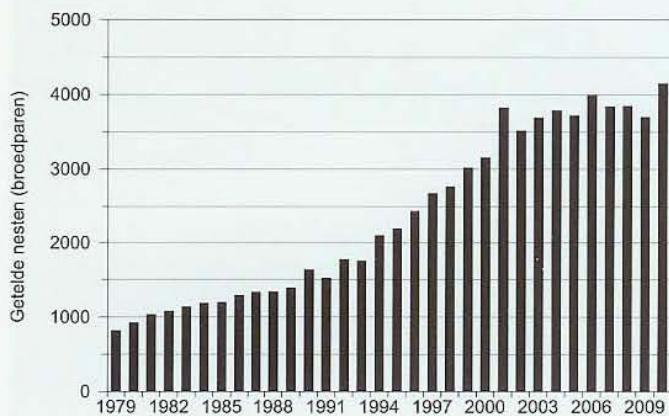
door een ziekte. In het kader van het opsporen van wetsovertredingen bestaat geen aanleiding tot vervolgonderzoek." Van de gevreesde vogelgriep H5N1 die veel vogelslachtoffers maakte was bij de Roeken gelukkig geen sprake.

Nestboomkeuze

In 1992 is een inventarisatie gemaakt van de bomen die de Roek kiest om er zijn nest in te bouwen. De Canadese populier, Eik en Beuk vormden toen voor meer dan 90% de nestbomen. De laatste jaren worden in veel nieuw gevonden broedplaatsen gebruik wordt gemaakt van andere boomsoorten. Hierbij speelt het opportunisme van de Roek een belangrijke rol. Plaatsen waar etensresten achterblijven (bijvoorbeeld tankstations) zijn favoriete locaties. Zeker als er in de directe omgeving ook grasland te vinden is. Zo zijn er twee grote kolonies gevestigd op of bij parkeerplaatsen van benzinestations langs de A2 (Campina) en voor de grensovergang in Bocholtz. In een Wilg die hier als nestboom wordt gebruikt zaten in 2010 meer dan 20 nesten (zie foto).

Figuur 3. Het aantal nestbomen per boomsoort in 65 broedkolonies in 2009.

Figuur 4. Totaal overzicht aantal getelde broedparen in Limburg in de periode 1979-2010.

In 2009 is opnieuw gekeken naar de nestboomkeuze van de Limburgse Roeken. In 65 kolonies is geïnventariseerd in welke bomen nesten waren gebouwd (figuur 3). Met name de Es wordt steeds meer een gewilde nestboom.

Indien de broedlocaties in Limburg worden bekeken op geschiktheid lijken Roeken bij de keuze met twee belangrijke dingen rekening te houden:

- Aanwezigheid van genoeg voedsel in de periode dat de jongen in het nest worden gevoerd. In de eerste weken nadat de vogels uit het ei zijn gekomen worden deze gevoerd met voornamelijk dierlijk materiaal (emelten, engerlingen, ritnaalden enz.). Dit wordt met name gevonden in de bovenste laag van grasland, dat bij voorkeur in de omgeving van de nestbomen moet liggen. Ook plaatsen waar veel etensresten worden achtergelaten zoals benzine-stations en vuilnisbelten zijn voorkeurplaatsen voor het vestigen van een kolonie.

- Aanwezigheid van geschikte bomen qua hoogte en ligging waarin een nest kan worden gebouwd.

De bereikbaarheid van geschikt voedsel lijkt veel belangrijker dan de keuze van soort of ligging van de nestboom. Ook blijkt dat de hoogte van de boom een minder belangrijke rol speelt. Zo zaten in de jaren tachtig van de vorige eeuw de nesten in Essen op het terrein van Fiat in Holtum op een hoogte van drie tot vier meter, terwijl een gemiddelde hoogte van 10 meter meer gebruikelijk was in die tijd (eigen waarneming).

Totaaloverzicht sinds 1979

Sinds 1979 worden systematische tellingen van het aantal broedparen van de Roek gedaan. Hierbij wordt er van uitgegaan dat elk bezet nest een broedpaar vertegenwoordigt. Jonge Roeken maken echter soms speelnesten. In werkelijkheid kan het zijn dat het aantal broedparen iets lager ligt. Hiertegenover staat dat er in bepaalde jaren kleine kolonies over het hoofd zijn gezien. De aantallen in figuur 4 zijn de getelde nesten die hier gelijk worden gesteld met het aantal broedparen.

Dankwoord

Elk jaar telt een kleine groep mensen in hun omgeving het aantal roekennesten. Ik dank hiervoor Rob van der Laak, Annemie Speckens, John Hannen, Ger Jacobs en Nico Schaafstra. Bijzonder erkentelijk ben ik Jos Nijssen die elk jaar in de broedtijd trouw een gedeelte van Limburg doorkruist op zoek naar nieuwe vestigingen en die samen met mij alle kolonies inventariseert bij de eindtelling. SOVON dank ik voor het maken van het kaartje en de figuren en voor de aanvulling van de gegevens van de kolonie in Gennep.

Literatuur

- Gedeputeerde Staten van Limburg, 2005. Ontheffingen: nr 2005104 deel 11, 2005105 deel 13 en 2005106 deel 10.
- SOVON. Broedvogels in Nederland, Roek SOVON Monitoringsrapporten 2003-2008, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Ummels J.M.P., 1995. Aantalsontwikkeling van de Roek in Limburg in de periode 1979-1994. Limburgse Vogels 6: 1-10.
- Ummels J., 2000. Het roekenbroedbestand in Limburg herstelt langzaam doch niet zonder problemen. Het IJsvogeltje 2000, nr. 94.

Jacques Ummels, Essendijk 15, 6243 BH Geulle